

2. Bolşevik Parti savaş sınavından geçiyor

Bolşevik liderler ve savaş

Savaş patlak verdiğinde, Bolşevik liderler Rus halkını önüne katıp sürükleyen vatanseverlik dalgasından bağışık kalmadılar. Troçki'nin haklı olarak işaret ettiği gibi: "Genel olarak, kafa karışıklığının en yaygın olduğu ve en uzun sürdüğü yer, burjuva düşüncelerle doğrudan temas halinde olan partinin üst kademeleriydi."(1)

Savaş sorunu Duma'da tartışmaya açıldığı zaman, Menşevik ve Bolşevik milletvekilleri hükümetle karşılıklı polemiğe girmeyi reddederek oturumu terk ettiler. Bunun sonucunda, Duma'nın savaşı destekleyen karar tasarısı oybirliğiyle kabul edildi. Bundan sonra, Menşevikler ve Bolşevikler son derece belirsiz ifadelerle kaleme alınmış, dolayısıyla iki anlama da gelebilecek ortak bir deklerasyon yayımladılar. Söz konusu deklerasyonun "egemen sınıfların kendi talan siyasetlerini uygulamaya koymalarını kolaylaştıracak yanlış bir vatanseverlikle" arasına mesafe koyduğu doğrudur; ancak, diğer taraftan, deklerasyon, proleteryanın, ister içeriden isterse dışarıdan gelsin, halkın kültürel zenginliklerini her türlü saldırıya karşı koruyacağı güvencesinde bulunuyordu.(2) Aslında, Menşevik ve Bolşevik milletvekilleri 'kültürün savunusu' bahanesiyle yarı-vatansever bir tavrı benimsemiş oluyordular.

Lenin'in 1914 yılının Eylül ayı başlarında Petersburg'a ulaşan savaş konusundaki tezleri parti liderleri arasında bir dizi itirazlarla karşılandı; karşı çıkılan tezlerin başında 'devrimci yenilgicilik' sloganı geliyordu. Duma içindeki parti grubu Lenin'in formülasyonlarındaki keskinliği yumuşatmaya çalıştı. Aynı şey Moskova ve diğer şehirlerde de yaşandı. Parti içindeki görüş ayrılığı Moskova okhrana'sı (gizli polis teşkilatı) tarafından da tespit edilmişti: "Savaş 'leninist'leri hazırlıksız yakaladı; uzun süreden beri savaş karşısındaki tavırlarının ne olması gerektiği konusunda bir anlaşmaya varamıyorlar." Moskova'daki Bolşevikler, Stokholm aracılığıyla Lenin'e gönderdikleri şifreli mesajda, kendisine saygı duymalarına karşın onun 'evin satışa çıkarılması' (devrimci yenilgicilik sloganı) önerisini sorumluluk duygusuyla bağdaşmaz bir öneri olarak gördüklerini belirtiyorlardı.(3)

Eski Bolşevik Baevski, devrimcilerin kendi hükümetlerinin yenilgisi için çabalamasını öngören sloganın Rusya'da itirazlara yol açtığını, buradaki 'yenilgicilik' sözcüğünü tiksindirici bulan ve bunun çıkarılmasını isteyen bir eğilimin var olduğunu belirtiyordu.(4) Şliapnikov ise, tezlerin bir bütün olarak partili işçilerin o andaki düşüncelerini yansıttığını, ancak 'yenilgicilik' sloganının zihinleri bulandırıp şaşkınlığa yol açtığını hatırlıyordu.(5) Sotsial-Demokrat, Moskova'daki Bolşevik örgütün devrimcilerin kendi ülkelerinin yenilgisini öngören paragraf dışında Lenin'in manifestosunu benimsediğini yazdı.(6) Rusya içinde ve dışında partili işçilerin yenilgicilik görüşünü benimsemekte gönülsüz davrandıklarını, üstelik bu gönülsüzlüğün savaşın başlangıç dönemiyle sınırlı kalmayıp 1917 Devrimi'ne kadar devam etmiş olduğunu gösteren başkaca kanıtlar da vardır.(7) Bununla birlikte, Baevski, savaş patlak verdiği andan itibaren parti içinde 'devrimci yenilgicilik karşıtı' bir tutum sergilemenin imkansızlığına, yenilgicilik karşıtı görüşler öne sürmeme tutumunun savaş boyunca devam etmiş genel eğilim olduğuna dikkati çeker.(8) Kasım'da Duma'daki beş Bolşevik milletvekili tutuklandı. Bunlar, diğer beş Bolşevik liderle birlikte Şubat 1915'te mahkemeye çıkarılıp yargıldılar. Tutuklular, teorisyenleri konumunda bulunan Kamanev de dahil olmak üzere, o zamana kadarki düşüncelerine sahip çıkmayarak mahkemede Lenin'in tezlerini reddettiklerini söylediler (bunlar arasında yalnızca Duma milletvekili M. K. Muranov'un diğerlerinden farklı bir tutum izlediğini belirtmek gerekir). Kamanev, Lenin'in tezlerinin kendi görüşleriyle ve halihazırda süren savaşla açık bir çelişki içinde olduğunu söyledi. Lenin'in görüşlerinin gerek sosyal demokrat milletvekilleri, gerekse partinin merkez kurulları, yani kendisinin sözcülüğünü yaptığı iddia edilen Merkez Komitesi tarafından reddedilmiş olduğunu bildirdi. Mahkemede yargılanan diğer bir Bolşevik, Lenin'in tezlerinin sosyal demokrat milletvekilleri adına sunulmuş olup 27 Temmuz 1914 günü Duma'da okunmuş bildiriyle çelişki içinde kaldığına dikkati çekti.(9)

Lenin'in bu olay karşısında hissettiği şey düş kırıklığının da ötesindeydi. Mahkeme sonunda suçlu bulunarak ömür boyu çalışma cezasıyla Sibirya'ya gönderilmiş olan Kamanev ve diğerlerine karşı

aşırı saldırgan bir tutum takınmamak için kendini kontrol etmeye çalıştıysa da, onları açıkça eleştirmekten kendini alamadı:

[Şu halde, Rus Sosyal Demokrat İşçi Grubu'nun duruşması neyi kanıtlamıştır?

Duruşma, her şeyden önce, Rusya'daki devrimci sosyal demokrasinin bu öncü grubunun mahkemede kararlı bir tutum sergilemekte başarısız kaldığını göstermiştir. Bir insanın Rosenfeld (Kamanev)'in yaptığı gibi sosyal vatansever Bay Yordanski ile dayanışma içinde olduğunu, ya da Merkez Komitesi ile hemfikir olmadığını. kanıtlamaya çabalaması, bir devrimci sosyal demokrat açısından bağışlanması mümkün olmayan bir tutumdur.(10)]

Lenin, ne kadar cansıkıcı olursa olsun, gerçeği görmezlikten gelemezdi. Devrimci proleteryanın partisi kendisini açıktan açığa eleştirecek, yapılan hata ve zaafı hiçbir yanlış anlamaya izin vermeyecek denli açık ifadelerle ortaya koyacak kadar güçlü olmalıydı.(11)

Şliapnikov, Bolşevik liderlerin mahkemedeki tutumunun parti saflarında ciddi bir moral bozukluğuna yol açmış olduğunu belirtir:

[Milletvekilleri duruşma boyunca tereddüt ve kararsızlık gösterdiler. Mahkemede takındıkları tutum şaşırtıcıydı. Öyle ki, milletvekillerinin tavrı proleterya partisinin en yüksek mevkilerinde yer alan birinci dereceden sorumlu üyelerinden beklenen tavra yakışmıyor, bundan çok, partinin -kimi zaman olması gereken tavrı gösteremeyen- taşra komitelerinin yöneticilerinin tavrına uygun düşüyordu. Partililerin pek çoğu milletvekili konumunda bulunan bu yoldaşlarının davranışını üzüntü ve düş kırıklığıyla karşıladı, ancak bu durumu içinde bulunulan terör atmosferinin bir sonucu olarak gördü.(12)]

Kamanev, kendi savunusu için kaleme aldığı mektupta Lenin'in savaş konusunda Merkez Komitesi adına dile getirmiş olduğu tezlerinin komitenin onayını kazanmadığını belirterek biçimsel bir gerçeğe dikkati çekiyor, böylece bu tezleri kamuoyu önünde açıklama hakkını kendinde görmemiş olduğunu ima ediyordu.(13)

Bolşeviklerin diğer seksiyonları da Lenin'in savaş konusundaki tutumundan hoşnut değillerdi. Savaşın yol açtığı vatanseverlik isterisi yurtdışındaki Bolşevikleri de ciddi biçimde etkilemişti. Rusya dışındaki Bolşevik grupların merkezi olarak işlev gören Paris'teki Yurtdışı Bolşevik Örgütleri Komitesi ikiye bölünmüştü; Komite üyelerinden ikisi asker olarak Fransız ordusuna yazılmış, birisi komitedeki görevinden çekilmiş, böylece hala faaliyet yürüten üyelerin sayısı ikiye düşmüştü. Paris'teki Bolşevik grup kararsızlık içindeydi. Grup üyelerinin çoğunluğu savaşa ve gönüllü askerliğe karşıydı, ancak aralarından bazıları gönüllü olarak Fransız ordusuna yazılmıştı.(14) Fransa'da yaşayan toplam 94 Bolşevikten 11'i gönüllü olarak Fransız ordusuna katılmıştı.(15)

Bolşevik göçmenlerin Cenevre'deki seksiyonundan da Lenin'in 'devrimci yenilgicilik' sloganına karşı itirazlar yükseldi. Karpinski, Lenin'e gönderdiği bir mektupta Lenin'in tezlerini şu şekilde eleştiriyordu: "Metnin bu bölümünün Rus sosyal demokratlarının Almanların zaferini, Rusların yenilgisini arzuladıkları anlamına gelebilecek bir yanlış yoruma yol açmasını önleyebilmek için altıncı paragrafta söylenenlerin değiştirilmesi gerekir."(16)

1893'ten beri Lenin'in en yakın yoldaşlarından olup 1905 Devrimi sırasında Krasin ve Bogdanov ile birlikte Bolşevik liderler arasında yer almış olan G. M. Krijishanovski, yurtdışında bulunan ve Lenin'in tezlerini savunan ileri gelen parti liderlerinden biriydi. Diğerleri Merkez Komitesi üyesi I. P. Goldenberg, Duma'nın eski Bolşevik milletvekili G. A. Aleksinski ve Bolşevik yazar A. A. Troianovski idi.

Rusya'daki duruma gelince; 1914 Kasımı'nda Aleksander Şliapnikov, çökertilmiş olan yerel Bolşevik örgütle ilişki kurmak üzere Moskova'ya gitti. Bulduğu işçilerin pek çoğu devrimci yenilgicilik fikrine karşıydı. Yalnızca yalıtık halde bulunan birkaç insan bu teze sahip çıkıyordu (ama tam bir kararlılıkla değil). Yenilgicilik yanlısı grupların en büyüğü yedi üyeye sahipti. Bunlar da Lenin'in bakış açısının doğruluğundan tam olarak emin değillerdi.(17) Benzer şekilde, Transkafkasyalı sosyal demokratlar da savaş karşısında alınacak tutum konusunda açık biçimde bölünmüşlerdi. N. N. Iakovlev, Lenin'in Rusya'nın yenilgisini hazırlama ve dünya savaşını bir iç savaşa dönüştürme çağrısında bulunduğu tezlerinin yazılı olduğu metni yanına alarak Ekim 1914'te Bakü'ye gitti. Söz konusu metin çoğaltılıp Bakü ve Tiflis'te yaygın olarak dağıtıldığı halde, yerel örgüt savaş karşısındaki tavrı konusunda net bir fikre varamadı.(18)

Rusya'daki Bolşevik örgütler savaşın başlarında Lenin'in açıkça dile getirip savunduğu devrimci yenilgicilik siyasetini benimsemeye henüz hazır değillerdi; fakat aralarında vatansever bir tutum takınmış olanların sayısı da yok denecek kadar azdı. Bolşevikler başlangıçtan itibaren kitlesel bir

savaş karşıtı propaganda faaliyeti geliştirdiler. Henüz Temmuz 1914'te bile, Rusya'nın çeşitli bölgelerindeki parti komiteleri sayısız çoklukta savaş karşıtı broşür yayınlamışlardı.(19) Birkaç ay kadar süren ilk şaşkınlık atlatıldıktan sonra, giderek daha çok sayıda Bolşevik örgüt net, savaş karşıtı, enternasyonalist bir tavır takınmaya başladı. Bu siyasi uyanışı fabrikalardaki işçi hareketinin canlanması izledi; bu ikisi karşılıklı olarak birbirini etkiledi.

Hareket alçalıp yükseliyor

1914 yılının ilk yarısı Rusya'da siyasi grev hareketinin yükselişine ve 1905 Devrimi sırasındaki düzeyine erişmesine tanık oldu.

Yıllar Siyasi grevlere katılanların sayısı

1903	87.000*
1904	25.000*
1905	1.843.000
1906	651.000
1907	540.000
1908	93.000
1909	8.000
1910	4.000
1911	8.000
1912	550.000
1913	502.000
1914 (ilk yarısı)	1.059.000 (20)

* 1904 ve 1905 yıllarına ilişkin verilen rakamlar ekonomik grevleri de içine almaktadır ve ekonomik grevler hiç kuşkusuz daha ağır basmaktadır.

Savaşın öngününde, Petersburg'taki siyasi grev hareketi barikatların kurulmasına yol açacak kadar yüksek bir düzeye ulaştı. Putilov işçilerinin Bakü petrol havzasındaki bir greve destek olmak üzere düzenledikleri gösterinin vahşice bir polis baskısıyla karşılaşmış olmasını protesto etmek üzere girişilen grev 1905'te görülenler kadar kitleseldi ve tüm Petersburg'u sarstı. 7 Temmuz'a gelindiğinde greve katılan işçilerin sayısı 110.000'e ulaşmıştı. Birkaç gün içinde bu sayı 200.000'e çıktı. Petersburg'taki fabrikaların hemen hepsi kapanmış durumdaydı ve binlerce işçi Kazaklarla polis birliklerine karşı verilen çatışmalara katılıyordu. Kızıl bayraklar dalgalandıran ve devrimci marşlar söyleyen işçiler şehir merkezine girmeye çalıştılar, ancak yollar Kazaklarla polisler tarafından tutulmuştu. 11 Temmuz'da telefon ve telgraf direklerinden yapılmış, devrilmiş arabalarla desteklenmiş pek çok barikat kuruldu. Petersburg'un fabrikalar bölgesinde düzenin yeniden sağlanması ancak 15 Temmuz'da, savaşın başlamasından dört gün önce mümkün olabildi.(21)

Savaşın patlak vermesiyle birlikte hava ansızın tersine döndü. Vatanseverlik ruhu kitleleri sarmalına aldı. O sıralar Petersburg'ta İngiliz konsolosluğunu yapan Bukhanan, anılarında, o günlerden "Rusya'nın tamamen değişime uğramış görüldüğü Ağustos'un o güzel ilk günleri" diye bahseder.

Troçki, kitlelerin psikolojisinde ortaya çıkmış ve onları vatanseverliğe yöneltmiş değişimi şu şekilde açıklar:

[Yaşamlarının her günü umutsuzluk veren bir monotonluk içinde geçen insanların sayısı pek çok; bunlar modern toplumun dayanaklarını oluşturuyorlar. Seferberlik çağrıları bu insanların yaşamına bir umut gibi dalıyor; o nefreti yeknesanlılığı yaratan her şey gidiyor, yeni ve kanıksanmamış olan egemenliği ele geçiriyor. Hala inanılmaz görünen değişimler onları bekliyor. Değişim, ama nereye doğru -daha iyiye mi, daha kötüye mi? Daha iyiye elbette -'olağan' koşullardan daha kötü görünen bir şey olabilir mi?(22)]

İşçi hareketinin kargaşa içine düşmesinin yanısıra, Bolşevikler Petersburg'ta kalabalık gruplar halinde tutuklanmaya başladılar. Temmuz gösterisinden sonra hükümet 1000'e yakın bolşevîği ele geçirdi ve şehirden uzaklaştırdı.(23) Eşanlı olarak, diğerlerinden daha asi görünen fabrika işçilerinin binlercesi askere alındı. Petersburg proleteryanının yaklaşık %40'ı seferberlik dolayısıyla askere alındı (bunun işçi sınıfı içinde yarattığı boşluk kırsal kesimden gelen yeni ve deneyimsiz işçilerle dolduruldu).(24)

Savaşın ilk birkaç ayı boyunca işçi hareketi içinde belirleyici olan şey siyasi gevşeklikti. 1905 Devrimi'ni başlatmış olan 'Kanlı Pazar'ın onuncu yıldönümünde yalnızca 14 fabrika greve çıktı; greve katılan işçilerin sayısı 2.528 idi. 1 Mayıs günü sokağa dökülen işçilerin sayısı yalnızca 859 idi.(25) 1915 yılının ilk yarısı gerçekten tam bir sükunet içinde geçti. Ancak, Temmuz'la birlikte bir şeyler değişmeye başladı. Grevdeki işçilerin sayısı savaşa öngelen birkaç ay içindeki grevci işçilerin sayısı ile kıyaslandığında bir hayli düşük kalıyordu -17 fabrikadan 14.490 işçi ekonomik nedenlerle greve gitti; ortada tek bir siyasi grev bile yoktu.(26) Bununla birlikte, grevler olağanüstü keskindi. Grevcilerle polisler arasında Kostroma'da patlak veren şiddetli çatışmalar sırasında ölen ve yaralanan işçilerin sayısı 13 idi. Bu sayı, Ivanovo-Voznesensk'te 20-30 dolayındaydı. Çatışma haberleri Ağustos ve Eylül aylarında önemli siyasi grevlerin patlak vermesine yol açtı. Petrograd'ta 27.000 işçi fabrikalardaki Kazak muhafızların geri çekilmesi, sürgündeki 5 Bolşevik milletvekilinin serbest bırakılması, özgür basın vb. talepleriyle Ağustos ayında greve çıktı. Eylül başlarında Petrograd'ta 64.000 işçi siyasi taleplerle sokağa döküldü. 1915 yılında toplam grev sayısı 928 olarak gerçekleşti. Bunların 715'i ekonomik nedenlerle yapılmıştı ve 383.587 işçiyi kapsıyordu; geri kalan 213 grevin niteliği siyasi idi ve 155.941 işçi bu grevlerde yer almıştı.(27)

1916'da mücadelede bir gevşeme yaşanmadı. 9 Ocak 1916'daki Kanlı Pazar kutlamalarına 53.000 işçi katıldı (bunların %85'i Petrograd'taki işçilerdi). 1916 yılı boyunca -özellikle ikinci yarısında- hem greve katılan işçilerin sayısında, hem de bunların siyasal niteliğinde bir artış gözlemlendi. 1916 yılında siyasi grevlere katılan işçilerin sayısı 280.943, ekonomik grevlere katılan işçilerin sayısı ise 221.136 idi. 1917 yılının Ocak ve Şubat aylarında mücadele yeni bir ivme kazandı. Yalnızca bu iki ay boyunca 256.253 işçi siyasi grevlere, 35.829 işçi ise ekonomik grevlere katıldı -yani greve çıkan işçilerin toplamının %88'i siyasi nedenlerle greve katılmıştı.(28)

Petrograd'ın savaş boyunca grev hareketinin başını çektiği tartışmaya yer bırakmayacak kadar açıktı.

	Siyasi grevler		Ekonomik grevler		Toplam	
	grev	işçi	grev	işçi	grev	işçi
Petrograd	256	348.118	167.860	498.515	422	863.633
Moskova	113	39.279	271.295	477.310	384	676.589
Rusya (toplam)	463	469.086	1.056.889	2.280	1.525.975	(29)

Yukarıdaki rakamlar, savaş yıllarında siyasi grevlere katılmış işçilerin toplamının %74'ünün Petrograd'ta, %9'unun ise Moskova'da bulunduğunu gösteriyor (burada o sıralar Moskova'da Petersburg'tan daha çok sanayi işçisinin yaşadığını hatırlamak gerekir).

Savaş patlak verdiğinde sanayi işçilerinin %17'sinin askere alındığı ve başkentteki proleteryanın %40'ının sınıfa sonradan eklenmiş görece deneyimsiz işçilerden oluştuğu hatırlanırsa, Petrograd proleteryanının dinamikliğindeki çarpıcılık daha iyi anlaşılır.(30)

Devrimci galeyana yükseliyor

Bakanlar Kurulu'nun oturumları, bize eski rejime karşı yükselen halk hareketiyle ilgili çok yararlı bilgiler veriyor. Söz konusu oturumlarda yapılan tartışmalar 1915 yılının ikinci yarısında işçiler arasında devrimci hareketin muazzam bir yükseliş kaydetmiş olduğunu belgeliyor. Nitekim, 11 Ağustos 1915 tarihli bir oturum sırasında, N. B. Şherbatov, Ivanovo-Voznesensk'te askerlerin ateş açmasının kaçınılmaz hale geldiği bazı ciddi karışıklıkların yaşanmış olduğundan bahsediyordu. Gerilim olağanüstü boyutlardaydı ve garnizonda ciddi bir güven bunalımı söz konusuydu. Açılan

ateş sonucu on altı işçi ölmüş, otuzdan fazlası yaralanmıştı. Buna karşın galeyan hiç yatışmamıştı ve Şherbatov bu galeyanın diğer fabrika bölgelerine de sıçramış olduğunu düşünüyordu. Sanayi ve Ticaret Bakanı Prens E. N. Şakhovski, fabrika müfettişlerinden gelen raporlarda işçiler arasındaki ruh halinin çok tehlikeli boyutlara erişmiş olduğunu belirttiğini söyledi. Küçük bir kıvılcım yangınının başlaması için yeterli olacaktı. Başbakan (Goremyikin), İçişleri Bakanı'ndan (Şherbatov) dört bir yanda yaşanan zorbalıkları kontrol altında tutmak için ne tür önlemler aldığını kendilerine anlatmasını istedi.

Şherbatov, koşullar elverdiği ölçüde görevinin gerektirdiği her adımı attığını söyledi. Kendisinden, kendilerine güven duyulmayan ve kalabalığa ateş açmayı reddedebilecekleri düşünülen askeri birlikleri kullanmadan gelişen devrimci hareketle başatmasının beklendiğini söyleyerek yakınlarda bulundu. Kolluk kuvvetlerinin safları her geçen gün değil her saat seyrelirken, Duma'da yapılan konuşmalar, gazetelerdeki gerçekdışı haberler, cephede alınan sonu gelmez yenilgiler, cephe gerisindeki birliklerde düzensizliğin hakim olduğu söylentileri her gün halkın sınırlarını gererken hiç kimse tüm Rusya'yı yalnızca polis gücüyle kontrol altında tutamazdı.(31)

Şakhovski, 2 Eylül 1915 tarihli oturumda şunları söyledi:

[Putilov fabrikasında ve metal fabrikalarında grevler başladı. Grevin görünüşteki gerekçesi şu: Sağlık sigortası kooperatiflerine seçilen temsilcilerin tutuklanması. Hareket derhal keskin bir karaktere büründü ve siyasi taleplere boyun eğilmesi durumu daha da karmaşık hale getirdi. Hemen şimdiden ilerisi düşünülerek birtakım önlemler alınmaz ise grev dalgasının daha da büyümesi beklenmelidir.

(Savaş Bakanı) A. A. Polivanov: Genel durumda köklü değişikliklerin olmaması halinde gelecek hakkında iyimser düşünceler beslemenin güç olacağını söylemek isterim. Putilov fabrikasındaki huzursuzluk (ki işçi hareketinin düzeyini bu fabrika belirliyor) Duma'nın tatile girmesini protesto etmeye yönelik bir genel grevin başlangıcını teşkil ediyor. Herkes, Duma'nın tatile girmesinin ardından olağanüstü olayların yaşanması olasılığını dikkate alması gerekir.

I. L. Goremyikin: Bütün bunlar gözdağı verme çabasından başka bir şey değil. Hiçbir şey olmayacak.

Prens N. B. Şherbatov: Ekselanslarının sözünü ettiği silah kullanımına ilişkin polis teşkilatı'na şu ana kadar hiçbir bilgi ulaşmadı. Ancak, ajanlarımızın hepsi şu konuda hemfikir görünüyorlar: İşçi hareketi devletin güvenliğini tehdit eder boyutlarda gelişecek. Bu durumdan hareketle, Polis teşkilatı askeri otoritelerden bir dizi tutuklamalara girişmesini talep etti. İşçiler -ki Putilov fabrikasında polisle çatışmaya girecek kadar ileri gitmişlerdir- arasındaki huzursuzlukların nedenine gelince; dile getirilen talepler şunlar: Duma'nın tatil edilmemesi, sol fraksiyonun tutuklu beş vekilinin serbest bırakılması, ücretlerin yüzde on beş oranında arttırılması vs. Hiç kuşkusuz, bütün bunlar işçilerin yeraltı faaliyetinde bulunan liderlerinin gerçek amaçlarını gizlemek için öne çıkarılan bahaneler; bunların gerçek amaçları cephedeki talihsizliklerden ve içeride yaşanan bunalımdan yararlanmak, toplumsal bir devrim girişiminde bulunmak ve iktidarı gaspetmek.(32)]

2 Eylül 1915'te Şherbatov Moskova'daki durumu çarpıcı ifadelerle tanımladı:

[İşçiler, ve bir bütün olarak halk bir tür çılgınlığa tutulmuş durumda ve barut fıçısını andırıyor. Kargaşalıkların bir bomba gibi patlaması her an beklenebilir. Durum bu olduğu halde, Moskova'daki otoriteler fiili bir güce sahip değiller. Burada 800 kişilik bir ihtiyat taburu var; ancak, bunların yarısı Kremlin'de nöbet tuttuğu için elde mevcut asker sayısı gerçekte 400. Bundan başka bir Kazak süvari bölüğü ile şehrin varoşlarına yerleştirilmiş iki milis bölüğü var. Bütün bu birlikler güvenilir olmaktan uzaklar; bunlara kitlelere karşı harekete geçme emri vermek çok güç olacaktır. Şehrin kırsal kesimlerinde hiç asker yok. Hem merkezdeki hem de şehrin dış mahallelerindeki polisler sayıca kendilerine verilecek görevleri yerine getiremeyecek kadar yetersiz durumdadır. Ayrıca, Moskova'da tedavi altında bulunan 30.000 kadar askerin varlığından söz etmeliyim. Bunlar serseri çeteleri gibi davranıyorlar; skandallar yaratarak, polislerle çatışmalara girerek (ki kısa süre önce bir polis bunlar tarafından öldürüldü), tutukluları serbest bırakarak disiplin kurallarını ayak altına alıyorlar. Ciddi bir karışıklık anında bunların kitle olarak kalabalığın saflarına geçeceklerinden şüphemiz olmamalı. İçişleri Bakanı olarak bana bu koşullarda ne yapmamı önerirsiniz?(33)]

Silahlı kuvvetler, rejime karşı yönelmiş halk muhalefetinin etkisinden bağışık kalmadı. Bunlar arasındaki devrimci hararetin varlığı daha 1915 yılında açık seçik hissediliyordu. İçişleri Bakanı A. Khvostov, Bakanlar Kurulu Başkanı I. L. Goremyikin'e gönderdiği 15 Kasım 1915 tarihli mektubunda, bakanlığa bağlı ajanların son zamanlarda Baltık donanmasının çeşitli gemilerinde

gözlenen huzursuzlukla ilgili olarak kendisine ulaştırılmış bilgileri aktarıyordu. Bakan, devrimci unsurların Baltık filosunda yaşanan huzursuzlukları istismar etmek, hoşnutsuzluğu ordunun ve donanmanın tabanına doğru yaymak için ellerinden gelen çabayı göstermelerinin son derece doğal olduğunu söylüyordu.

Bu unsurların yürüttükleri propaganda, savaşın yalnızca kapitalistlerin çıkarları için yürütüldüğü, bu savaşın ne Rus ne de Alman halkının yararına olduğu iddiası üzerine inşa edilmişti. Bunlar cahil askerlere şunları anlatıyorlardı: Zaferi hangi taraf kazanırsa kazansın, tüm ülkelerin sosyalistleri ve toplumdaki diğer tüm sınıflar savaşan ülkelerin hükümetlerine karşı yürütülen mücadeleye katılmadıkları, kendi hükümetlerini teslim olmaya zorlamadıkları sürece askeri bir zafer halkın durumunda hiçbir iyileşme yaratmaz; halkın yararına olacak yegane şey, askeri bakımdan ne sonuç yarattığına aldırmadan bu savaşı mümkün olduğu kadar çabuk bir şekilde sona erdirmektir; bu yüzden, grevlerle ve kitlesel ayaklanmalarla savaş gereçleri üretimini engellemek için elden gelen çabayı göstermek gerekir.(34)

Bundan sonra, Baltık donanmasının çeşitli gemilerinde yaşanmış bir dizi denizci ayaklanmasından söz ediliyordu. Aşağıda aktarılmış olan bu ayaklanmalardan yalnızca biri:

[Galeyanı andıran bu genel hareketliliğe katkıda bulunan nedenlerden birisini şu şekilde açıklamak gerekir: Bazı komutanların ve astsubayların askerlerin ihtiyaçlarına, onların yaşam koşullarının iyileştirilmesi hususuna kayıtsız kalmaları sözünü ettiğimiz nedenlerden biridir. Yaygın olarak anlatılan olaylardan biri şu: Bir keresinde denizcilere bozulmuş, kurtlanmış etle pişirilmiş lahana çorbası veriliyor. Bu durum denizciler arasında büyük hoşnutsuzluk yaratıyor ve homurdanmalara neden oluyor. Benzer olaylar Imperator Pavel I adlı savaş gemisi ile Rossia kruvazöründe isyanların patlak vermesine yol açıyor. Adı geçen kruvazörün kamarasında toplanan gemiciler kendilerine daha iyi yiyecekler verilmesi, insanca muamelede bulunulması, Alman ismi taşıyan tüm subayların görevden alınması için bağırıp çağırma başlıyorlar. Olay yerine gelen Tuğamiral Kourosh tabancasını çıkarıp bu isyan hareketinin liderlerinin teslim olmasını, harekete derhal son verilmesini emrediyor ve aksi taktirde herkesi tek tek vuracağı tehdidinde bulunuyor; fakat, daha önceki olaylarda olduğu gibi, denizciler sert bir karşılık vererek şimdiki durumun 1905'ten farklı olduğunu, denizcilerin çok şey öğrendiklerini ve eskiden olduğunun aksine onları kolayca korkutmanın artık mümkün olmadığını söylüyorlar ve Tuğamiral'i silahını ateşlemesine fırsat vermeden kendisini yakalayıp denize atmakla tehdit ediyorlar.(35)]

Huzursuzluk donanmayla sınırlı kalmadı ve Gangut savaş gemisinde patlak veren isyanın ardından yaşanan bir kitle eylemiyle sarsılan Kronştad garnizonunu da etkiledi. Sonuçta gemideki doksan beş denizci tutuklanarak Reval kasabasına gönderildi.

Kruvazörlerden ve muhriplerden oluşan bir filo Reval kasabasına sevk edilen isyancı askerlerin bulunduğu gemiye eşlik etmekle görevlendirildi. Ancak Ruric adlı geminin personeli arkadaşlarının cezaevine gönderilmesi işine yardımcı olmayı reddetti.

Bu konudaki yazılı belgelerden birine göre, Gangut gemisindeki olaylar Baltık donanmasının ve sahil koruma birliklerinin tümünde büyük heyecan yarattı, askerler arasında tutuklu denizcilerin kurtarılması gerektiği konusunda hararetli tartışmalara yol açtı. Tüm gemilerde, tayfaların geceledikleri bölümlerde resmi olarak ilan edilecek taleplerin yerine getirilmesi, aksi taktirde genel grev ilan edileceği yolunda kararlar alındı. Tutuklu denizciler mahkemeye çıkarılır ve suçlu bulunurlarsa grev tehditi kış gelmeden önce hayata geçirilecek, askerlere karşı uygulanacak baskıcı önlemlere sistematik ayaklanmalarla karşılık verilecekti. Benzeri bir propaganda faaliyeti yalnızca donanmanın rütbesiz kesimleri arasında değil, bunun yanısıra deniz kuvvetleri otoritelerine karşı birleşik protesto eylemlerine katılma hakkına sahip olduklarını ileri süren Kronştad garnizonuna bağlı kara birlikleri arasında da yayılıyordu.(36)

Bakanlar Kurulu'nun oturumlarında vatanseverliğin gerilemesine ilişkin kaygı ve yakınmalar giderek daha sık işitilir oldu. Nitekim, 4 Ağustos 1914'te, Savaş Bakanı A. A. Polivanov şunları söylüyordu: "Artık bütün umudumu geçit vermeyen bölgelere, ilerlemeyi büyük ölçüde güçleştiren çamura ve Kutsal Rusa'nın efendisi St. Nicholas'ın merhametine bağladım."(37)

Bakan, giriştikleri seferberliklerin başarı oranının her seferinde daha da azaldığına dikkati çekiyordu. Sahte belgelerle askerlik görevini yapmış gibi gösterenlerin sayısı çok artmıştı ve polis bunlarla başa çıkmakta yetersiz kalıyordu. İnsanlar ormanlarda, tarlalarda gizleniyorlardı.

Bakanlardan Grigoroviç, bu işlerden Almanların sorumlu olduklarını ileri sürdü. Şherbatov, Bakanlar Kurulu'na ajitatörlerin huzursuzluğu ve karışıklıkları tırmandırmak için her sorunu istismar ettiklerini bildirdi. Ajitasyon giderek anti-militarist, hatta açıkça yenilgicilik yanlısı bir

niteliğe bürünmekteydi. Bunun doğrudan etkisi askerlerin kitlesel teslim oluşlarında görülebilirdi.(38)

Bolşevik örgüt

Savaşın patlak vermesinin öngününde, parti örgütünün merkezi rollerinden biri -özellikle Petersburg'ta- partinin Duma'daki milletvekilleri tarafından yerine getiriliyordu. Duma'nın Petersburg Bolşevik vekillerinden Badaev şunları yazıyordu: "Duma'nın (Bolşevik -ç.n.) fraksiyonunun tutuklanmasıyla birlikte devrimci çalışmanın son kökleri de sökülmiş oldu; böylece Parti'nin Rusya'daki temel ve merkezi yapısı yıkıma uğradı."(39)

Hükümet, Bolşevik milletvekillerinin işçi hareketi açısından taşıdığı önemin farkındaydı. Goremyikin'in Bakanlar Kurulu'nun 26 Ağustos 1915 günkü toplantısında söylediği gibi, 'işçi liderleri açısından sorun, Duma'nın beş üyesinin tutuklanmasıyla birlikte örgütsüz kalmış olmaları' idi.(40)

Savaşın başlangıcı partinin polis ajanlarının iyiden iyiye nüfuz etmiş oldukları Petersburg Komitesi'nin dağılışına da karşılık düştü. Komitenin Temmuz 1914'deki üyeleri şunlardı: V. Schmidt, Fedotov, Antipov, Nikolai Logov, Şurkanov, Ignatev ve Levtski (bunlardan son üçü polis ajanı idi).(41)

Okhrana, (gençlik içinde belirgin bir hoşnutsuzluğun varolduğunu belirtmekle birlikte) savaşın komiteyi tamamen çökertmiş olduğundan başlangıçta son derece emindi; ancak çok geçmeden faaliyet belirtmelerinin sürdüğünü gördü.(42) Başta, 1914 yılının ikinci yarısında, gelen raporlar partinin Petrograd örgütünün ağır bir darbe aldığına işaret ediyordu. Örgütün özenle inşa edilmiş yapısı bütünüyle çökmüş durumdaydı. Okhrananın Aralık 1914 tarihli bir raporunda partinin bölge örgütlerinin normal işlevlerini yerine getirmiş durumda oldukları, gizli parti çalışmasının fabrika çevreleri ve önemsiz profesyonel gruplar biçiminde düzensiz olarak ve -üyeleri ileri, 'bilinçli' metal işçilerinden oluşan Vyborg başta olmak üzere- yalnızca belli bölgelerde yürütülebildiği belirtiliyordu.(43)

Ne var ki, polis baskınları Petrograd örgütünün varlığına son vermeye yetmedi. Her bir polis baskısıyla bir kez daha çöken Petersburg Komitesi, birkaç ay içinde kendisini yeniden yaratabildi. Henüz daha 1915 yılı başlarında yeni bir komite faaliyet halindeydi ve bir bütün olarak Rusya'daki Bolşeviklerin liderliği görevini üstlenerek parti güçlerini kendi etrafında toplamaya başlamıştı.Çeşitli bölgeler bu komiteyle ilişkiye geçtiler; diğer faaliyet alanlarına el atılmaya başlandı (Voprosy Strakhovaniya gazetesinin yayımlanmasına yeniden başlanması gibi). Nisan 1915'de Sotsial-Demokrat'ta yayımlanan ve gelişmelerle ilgili bilgiler aktaran bir makale işlerin bir hayli iyi gittiğini bildiriyor, her bir temsilcinin 200 işçiyi temsil ettiği komitenin Petersburg'un tüm bölgelerini kapsadığını ileri sürüyordu: "İşçiler Petersburg Komitesi'nin çalışmalarından son derece hoşnutlar. Parti çevrelerine doğru büyük bir akın var; henüz yeterince lider yok, fakat çeşitli şehirlerle ilişkiler söz konusu."(44)

Temmuz 1915'de Oranienbaum'da bir konferans toplandı. Konferansta hazır bulunan 50 kişi tüm sosyal demokrat hizipleri ve sosyalist devrimcileri temsil ediyorlardı. Konferansta verilen rakamlara göre, Petrograd'ta Bolşevikler 1.200, Menşevikler 200 ve 'birleşikçiler' (Mezhraiontsy*) olarak anılan grup 60-80 üyeye sahipti.(45)

Eylül 1915'le birlikte komiteyle ilişki kuran bölgelerin sayısı daha da arttı. Sotsial-Demokrat'ta yayımlanan bir mektup şu bölgelerin Petersburg Komitesi'nde temsil edildiklerini bildiriyordu: Vyborg bölgesi, Narva bölgesi, Birinci Gorodskoy bölgesi, Neva bölgesi, Petersburg bölgesi, Vasileostrov bölgesi. Moskova bölgesi ile İkinci Gorodskoy bölgesi örgütlenme sürecindeydiler.

Ayrıca, Komite ile Petrograd'tan çeşitli uzaklıklarda bulunan Kolpino, Sestroretski, Peterhoff arasında bazı bağlar kurulmuştu. Taşra vilayetleriyle olan ilişkiler de iyi görünüyordu; Avrupa Rusyası'nın her yanından direktif, yayın, bilgi talebinde bulunan mesajlar geliyordu.46

Petersburg Komitesi ayrıca Kronstad, Helsingfors ve diğer yerlerle Baltık donanmasındaki gemilerde kurulu bulunan Bolşevik örgütler üzerinde nihai otoriteye sahip bir organdı. Komite, tek tek grupların birlikte faaliyet yürütmeleri için gerekli olan merkezi yeraltı çalışmasını örgütleyiyor, denizcilere gerekli yayınları ulaştırıyor ve bunlara kendi yayınlarını çıkarmak için gereksindikleri araç gereçleri temin ediyordu.

Komite, 1915 yılının ilk aylarında Moskova örgütünün inşasına yardımcı olmaları, bir Bolşevik konferans için hazırlık yapmaları ve gerekli ilişkileri kurmaları için bazı üyelerini Moskova'ya gönderdi. Komite, bildirilerin ve diğer yayınların çok daha uzak bölgelere de ulaştırılabileceğini ummuştu, ancak bu tür dökümanların ulaştırılabildiği yer esas olarak Moskova oldu.

Petersburg Bolşeviklerinin basım konusundaki olanakları gerçekten etkileyiciydi. 1914 yılının Temmuz ayı sonuyla Şubat Devrimi arasında kalan zaman dilimi içinde dağıtım alanı 500.000 kişiyi bulan 160'ın üzerinde bildiri yayımladılar -yani, ortalama olarak her ay 5 bildiri yayımlanıyor ve her bildiri 1.000'e yakın basılıyordu. Bu gerçekten büyük bir başarıydı.(47) Kasım'a doğru okhrana tutuklamalara yeniden başladı. Bununla birlikte parti varlığını görece bir başarıyla devam ettirdi. Aralık ayında tutuklamalar yoğunlaştı. Pek çok komite üyesi tutuklandı; bağlarını bir kez daha yitiren bölge örgütleri ciddi yaralar aldılar. Uygun bir merkez yeniden inşa edilene kadar faaliyeti devam ettirmeye çalışmak ve yönlendirmek üzere Vasilevski Adası'nda bir üs oluşturuldu. 1916 yılının ilk aylarıyla birlikte yaraların sarılmaya başlandığına ilişkin güçlü belirtiler görülmeye başlandı; okhrana da bunun farkındaydı.(48) Bolşevikler, sayıca ne denli az olurlarsa olsunlar, komitelerini yenileyebilmeleri için gerekli olan temel örgütsel yeteneklere kesinlikle sahiptiler.

Ne var ki, 1916 yılı 1 Mayıs'ının öngününde Petersburg Komitesi polis operasyonu sonucu bir kez daha çöktü; okhrana bununla ilgili olarak şunları yazıyordu:

["Petersburg Komitesi'nin faaliyeti geçici bir süre için bütünüyle durduruldu, bağlantıları koptu; fakat bu, daha önceleri de olduğu gibi, parti faaliyetini yeniden yerleştirmek, yeni bir öncü kollektif yaratmak ve yayın faaliyeti için araç gereç temin etmek için yeni girişimlerde bulunulmasını engelleyemedi."(49)]

Haziran 1916'da bir polis ajanı Petrograd'taki Bolşeviklerin sayısının 2.000 olduğunu bildiriyordu. Bu sayı, fabrikalardaki örgütlenmelerin gelişmesi ve bunlar arasındaki ilişkilerin pekişmesiyle birlikte Temmuz ve Ağustos aylarında daha da büyüdü. Okhrana, Bolşeviklerin Petersburg Komitesi'ni 'toplumsal barış ve devletin düzeni açısından oldukça ciddi ve tehlikeli' bir oluşum olarak görüyordu.(50) Bu korku, polisin 20 Temmuz gecesi bir dizi tutuklamaya girişmesine neden oldu; fakat bu operasyon da öncekiler gibi örgüte kalıcı bir darbe vurmaya yetmedi.(51)

Ekim 1916'da, Komite'nin başkentteki parti çalışmasıyla ilgili olarak yurtdışındaki Merkez Komitesi'ne gönderdiği ayrıntılı bir mektupta, fabrikalardaki grupların -çoğu zaman Petersburg Komitesi'nin doğrudan yardımı olmaksızın- nasıl kuruldukları, nasıl birbirleriyle ilişki kurmaya çalıştıkları anlatılıyordu. Son günlerde Komite şu şehirlerle ilişki içindeydi: Moskova, Ivanovo-Voznesenski, Karkov, Ekaterinoslav, Nijni Novgorod, Sormovo, Samara, Saratov, Çaritsin, Perm, Ekaterinburg, Reval, Narva, Tver ve Tula. Bu listeden de anlaşıldığı gibi, Komite faaliyetlerini geliştirmek ve yaygınlaştırma ihtiyacındaydı. Ek olarak, yerel garnizonlarla Finlandiya garnizonundaki askerler ve denizciler komiteyle ilişki kurmanın yollarını araştırmaya başlamışlardı. Birkaç gün kadar önce bir asker gelip kendilerini bulmuş ve yayın istemişti; böylece cepheyle sürekli ilişki kurabilmek için bir olanak doğmuştu.(52)

Parti üyeliği yavaş ama sağlam bir şekilde artmaya devam etti; Şliapnikov'a göre, 1916 sonu itibarıyla Petrograd'ta 3.000'e yakın parti üyesi vardı(53), bunların 500 kadarı başkent'in en güçlü Bolşevik örgütünün yaratıldığı işçi bölgesi Vyborg'ta bulunuyordu -Vyborg bu ayrıcalıklı konumunu Şubat Devrimi'ne kadar ve sonrasında da sürdürecekti.

Petersburg Komitesi genellikle parti merkezi olarak faaliyet yürüttü. Savaş döneminin büyük bölümünde, Kasım 1914'ten 1915 sonbaharına, ve 1916 ilkbaharından aynı yılın sonbaharına kadar partinin bir Rusya Bürosu olmamıştı.(54)

Polis operasyonları komiteyi tekrar tekrar dağıttı. Partili öncü işçilerden bazıları 9, 10, 18 ve 19 Aralık 1916 günlerinde tutuklandılar. Daha sonra, 2 Ocak 1917'de tüm komite üyeleri tutuklandı. Yeniden inşa edilen komite 25 Şubat'ta, devrimden üç gün önce ağır kayıplara uğradı. Bunun üzerine Vyborg Bölge Komitesi tekrar öne çıkarak Petrograd'taki önderliği kendi üstüne aldı. Vyborg Bölge Komitesi her zaman diğer bölge örgütlerinden daha büyük kaynaklara sahip oldu; bunun nedeni, Vyborg'taki fabrikalarda kalifiye olup daha yüksek ücret alan işçilerin oranının daha yüksek olmasıydı. Bölgenin Finlandiya demiryoluyla Petrograd'ın banliyölerine yakın olması, Petrograd'a girmesine izin verilmeyen pek çok insanın buralarda barınabilmesine olanak tanıyor, teksir makinesi vb. araç gereç burada saklanabiliyordu. Shliapnikov ve Rusya Bürosu'nun burada üs kurmuş olmasının nedeni esas olarak buydu.(55)

Petersburg Komitesi'nin zayıflığına karşın, Bolşeviklerin konumu diğer devrimci eğilimlerden daha iyi durumdaydı. Şliapnikov'a göre, fiili olarak tüm Rusya genelinde örgütlenmeye sahip olanlar yalnızca Bolşeviklerdi. Partinin bu dönemde sahip olduğu üyelerin sayısına ilişkin yapılmış çeşitli tahminler var. 1922 yılında yapılmış bir sayım, 1922 yılında parti üyelerinden 10.483'ünün Şubat Devrimi öncesinde de parti üyesi olduklarını, bunların 2.028'inin Moskova'da, 817'sinin Petrograd'ta yerleşik olduğunu gösteriyor. Ne var ki, bu tahmin 1917 Devrimi ile iç savaş sırasında ölenleri dikkate almıyor; bunu da hesaba katarak yapılan bir tahmin söz konusu rakamın 23.600 dolayında olduğunu belirtiyor.(56)

Savaş sırasında geniş askeri birlikler Petrograd'taki garnizonlarda toplanmışlardı. Komite, vatana ihanet suçlamasıyla verilen çok sert cezalar çalışmanın önünde çok ciddi bir engel oluşturmasına karşın, propaganda faaliyetini askerler arasında da yürütme amacındaydı. Ajitasyon faaliyetinin bu alanıyla ilgili olarak, Petersburg Komitesi'ne bağlı askeri bir komisyon zaman zaman faaliyet yürüttü. Şubat Devrimi yaklaşmış işçilerin silahlandırılması sorunu yakıcılaştıkça bu komisyonun varlığı önem kazanmaya başladı. 1915 ilkbaharında Komite'nin ilk Askeri Örgütü kuruldu. Askeri Örgüt başkentteki alaylarla, Kronştad, Helsingfors, Sveaborg'taki denizci ve karacı askerlerle, kuzey cephesindeki askerlerle bağlantılar kurdu. Ancak, örgüt kısa bir süre sonra polisin giriştiği tutuklamalar sonucu çöktü.(57)

Sonraları, Baltık donanmasındaki denizcilerle bağlantı kurmak gibi nazik bir görevin bir polis ajanı olan Şurkanov'a verilmiş olması nedeniyle böylesine yıkıcı bir darbe alındığı ortaya çıktı.(58)

Dolyısıyla, okhrana, isim ve adresler de dahil olmak üzere Bolşeviklerin Kronştad'ta yürüttükleri çalışmanın tüm ayrıntılarından haberdardı. Böylece, Petersburg Komitesi altındaki Askeri Örgüt Şubat Devrimi sonrasına kadar hiçbir toplantı düzenlemedi.

Savaş boyunca, Rusya'daki Bolşevikler polis sızmalarının ve polis operasyonlarının yanısıra şu zaafın sıkıntısını yaşadılar: (1) aydınlardan yoksunluk ve (2) mali olanaksızlıklar. Eski bir Bolşevik, 1915 yılı başlarında savaşa karşı bir bildirin yazılması işi sırasında ne tür güçlüklerle karşılaşmış olduğunu anlatır. Bu Bolşevik, böyle bir bildiriye kaleme aldrabilmek için faaliyet yürüttüğü Moskova'daki aydınlardan yardımına başvurur. Oysa bunların pek çoğu savaşı desteklemektedir; diğer birkaçı ise yardım etmekten korkarlar. Sonunda oturup kendisi bir taslak hazırlar; diğer işçilerle birlikte taslak metne çeki düzen verebilmek için çok uğraşmalarına karşın metindeki bazı ifadeler hala Rusça'ya benzememektedir (muhtemelen bunlar Latviya dilinden ifadelerdi.) Metin büyük ölçüde Almanların elinden çıkmış bir bildiri gibi görünmektedir. Metin üzerinde gerekli düzeltmeleri yapacak bir insan bulamazlar. Metin devrimci yenilgicilik tavrını savunmaktadır ve yardımlarına başvurdukları aydınlardan metnin içeriğiyle hemfikir olmadıklarını söylerler. Nihayet, metindeki tüm gramer hatalarını göze alarak metni o haliyle basarlar.(59)

Saratov'da da benzeri bir sorun vardı. 1915 yılı sonlarında Saratov'daki fabrikaların hemen her birinde 10-20 kişiden oluşan bolşevik hücreler vardı. Bunlar başlangıçta aktif üyeler tarafından önderlik edilmekten hoşnutlardı, fakat sonraları daha yetkin propagandacılar istemeye başladılar. Aydınların yokluğu varlığını her zaman hissettiren bir sorun olarak kaldı.(60)

Şliapnikov, savaş boyunca aydınlardan yasadışı faaliyetten sakınmalarından ve savaşla bağlantılı çeşitli kurumlarda etkinlik göstermelerinden tekrar tekrar yakındı.(61)

İşçi kadroların partide yok denecek kadar az sayıda aydın olmasına, aydınlardan bir yardım görmemelerine ve hatta yurtdışındaki Lenin'le bir bağları olmamalarına rağmen devrimci yenilgicilik perspektifini benimsemeleri onların sağduyusuna işaret eden övgüye değer bir başarıydı. Örneğin, bir grup Latviyalı işçi Lenin'in bu konudaki tezlerinden haberdar olmadıkları ve aralarında hiçbir teorisyen bulunmadığı halde emperyalist savaşın bir iç savaşa dönüştürülmesi gerektiği sonucuna varmıştı.(62)

Aydınlardan yokluğuna eşlik eden derin bir mali sorun partinin açmazlarını daha da derinleştiriyordu. Nitekim, Şliapnikov, savaş patlak verdiği zaman Petersburg'a parti yayınları ulaştırmak için gerekli bağlantıları kurabildiğini, ancak parasızlık yüzünden bu bağlantıları kalıcılaştıramadığını anlatır. Petersburg Komitesi gereksinilen aylık 300-500 rublelik parayı temin edemiyordu.(63) Şliapnikov bu durumdan acı acı yakınarak şunları söyler: "Eğer her ay 500 ruble kadar parayı bulabilmiş olsaydım Rusya'yı parti yayınlarıyla doldururdum."(64)

Büro, taşra vilayetlerine adam gönderecek güçten yoksun durumdaydı; bir kişiyi belli bir bölgede bir ay kadar bile tutamıyorlardı ve düzensiz, rastlantısal ziyaretlerle kurulan ilişkilerle yetinmek zorunda kalıyorlardı.(65) Petersburg Komitesi'nin 1 Mayıs ile 1 Aralık tarihleri arasında kalan

zaman dilimi içindeki toplam geliri 2417,79 rubleden ibaretti -yedi ay boyunca yalnızca 242 İngiliz sterlini!(66)

Dönemin parti üyelerinin anıları okunurken, Bolşevik Parti'nin gerçek durumuyla stalinist tarihçilerin ve stalinizm savunucularının yarattıkları tablo arasındaki fark derhal açık biçimde görülüyor. Bolşevik Parti merkezileşmiş, iyi yönetilen birleşik bir partiye benzemiyordu. Gerçekte, Bolşevik Parti bazıları gevşek bir bütün oluşturan, ancak çoğunluğu birbirleriyle ve yurtdışında bulunan Lenin'le bağlantıları kesilmiş çok sayıda küçük gruptan oluşuyordu. Yerel komitelerin her biri siyasi faaliyette bulunma konusunda kendi başına bir yetenek geliştirmek zorundaydı; sözünü ettiğimiz bu yetenek devrim aylarında oldukça belirleyici bir öneme sahip olacaktı.

Bolşevizmin etkisinin artması

Savaş boyunca işçi sınıfının aktivitesinin yükseltilmesinde bolşevikler merkezi bir rol oynadılar. Nitekim, o günlerin bir polis raporu kitlelerin ruh halindeki değişimin nedenini 'leninistler'in faaliyetleriyle açıklamıştır. Söz konusu raporda, başkentte doruğuna çıkan (leninist -ç.n.) ajitasyonun yerel fabrikalarda ve atölyelerde gizli hücrelerin oluşturulmasına, izinsiz toplantılarla kısmi grevlerin düzenlenmesine yol açmış olduğu belirtilmiştir. Putilov fabrikası işçileri 1915 yılının Ağustos ayı sonlarında fabrika yönetiminden bir dizi ekonomik ve siyasi talepte bulundular. İşçilerin siyasi talepleri şunlardı: Duma'nın tutuklandıktan sonra Şubat 1915'de Sibirya'ya yollanmış olan beş bolşevik vekilinin serbest bırakılması; evrensel oy hakkının tanınması; özgür basın; Devlet Duması'nın oturumlarının uzatılması. Rapora göre, bu talepler işi yavaşlatma eylemiyle destekleniyordu.(67)

Daha önce de söz ettiğimiz gibi, 1905 Devrimi'nin 9 Ocak 1916'daki yıldönümünde Petersburg'ta 100.000 işçi greve çıktı. Bu grevlere öncülük eden Vyborg bölgesi idi. Kamyonlara bindirilmiş askerlerin işçileri 'Hurra!' bağrışlarıyla selamladıkları gösteriler vardı. Ancak, genel olarak askerlerin kışlalarından dışarı çıkmalarına izin verilmedi; kışla ve telefon santrallerindeki muhafızların sayısı artırıldı. Kışlalarda kalan askerler, göreve çıkan askerlere işçilere ateş açma emri verilmesi halinde bu emre uymamaları gerektiğini söylüyorlardı. Ertesi gün gösteriler yineleni; Vyborg bölgesinde akşam saat 6 sıralarında işçilerle kızıl bayraklar taşıyan askerler birleşik bir gösteri yaptılar. 9 Ocak gününe kadar geçen zaman içinde tutuklananların sayısı 600'ü bulmuştu.(68)

Şubat'ta Putilov işletmelerinde yeni bir grev dalgası yaşandı; bu grevi üç günlük bir lokavt izledi. İşçiler, ücretlerde yüzde 70'lik bir artış yapılması talebine siyasi talepler de eklediler; 'Kahrolsun Romanov hanedanı!', 'Kahrolsun savaş!' sloganları işçilerin attığı siyasi sloganlar arasındaydı. Bir polis raporu, Putilov işletmelerindeki grevcilerin taleplerinin ekonomik taleplerden siyasi taleplere dönüşmesinden 'leninistler'in sorumlu olduklarını belirtir:

[Grevin nedenlerinin salt ekonomik olduğu, muhtemelen sonuna kadar böyle kalacağı ve devrimci unsurun bu greve bulaşmayacağı çok açıktı.

Kendisini 'Sosyal Demokrat İşçi Partisi Petersburg Komitesi' olarak isimlendiren öncü 'leninist' grup çalışan kitlelerin şu andaki ekonomik eylemini zamansız buluyor ve işçilerin güç ekonomik koşullarından duydukları hoşnutsuzluğu tek tek işletmelerde ve örgütsüz bir şekilde dile getirmelerine karşı çıkıyor. Grup, büyük toplumsal hareketleri kendi amaçları için kullanmakta her zaman çok uyanık davranan yeraltındaki liderlerine olan bağlılığını sürdürüyor. Bu örgüt, Putilov işçilerinin bugünkü grevinin sosyal demokrasinin nihai hedefini yakınlaştırmak için yararlandı.(69)]

Lenin ve Zinovyev, haklı bir gururla Ağustos 1915'de şunları yazıyorlardı:

[Genel olarak, Rus işçi sınıfı şovenizmden bağımsız olduğunu kanıtlamış bulunuyor.

Bu, açıklamasını ülkedeki devrimci durumda ve Rus proleteriyasının genel yaşam koşullarında buluyor.

1912-14 yılları Rusya'da yeni ve büyük bir devrimci yükselişin başlangıcına işaret etti. Bir kez daha, dünyanın benzerini görmediği büyük bir grev hareketine tanık olduk. 1913 yılında kitlesel devrimci grev hareketine katılanların sayısı, en kötü tahminle, 1.5 milyon kadardı; bu rakam 1914'te 1905 yılındaki düzeyine yaklaşarak 2 milyona yükseldi. İlk barikat savaşları St. Petersburg'ta, savaşın öngününde yaşandı.

Yeraltındaki Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi Enternasyonal'e olan görevini yerine getirmiştir. Parti, elindeki enternasyonalizm bayrağını tereddüte düşmeden dalgalandırmaya devam etmiştir.(70)]

Savaş Sanayii Komiteleri

Bolşevikler, savaş karşıtı siyasi etkinliklerini sürdürmede son derece becerikliydiler. Öylesine ki, Savaş Sanayii Komiteleri gibi tavizsiz karşı çıktıkları yasal kurumlardan bile propaganda faaliyetlerini sürdürmek, kendi nüfuzlarını ve örgütlerini inşa etmek için yararlandılar.

Savaş patlak verdiği zaman, büyük burjuvazinin temsilciliğini yapan Oktobrist Parti (bu parti, Çar'ın 17 Ekim (October) 1905 tarihindeki fermanla Rusya'ya bahsettiği göstermelik anayasayı kendisine esas aldığı için bu isimle anılıyordu) üyesi olan sanayici A. I. Guçkov, üretimin ve özellikle savaş gereçleri üretiminin artırılmasına yardımcı olacağı düşüncesiyle bazı komiteler oluşturulması fikrini ortaya atmıştı. Amaç, işçi temsilcilerinin işyeri yönetimiyle işbirliği yapmasını sağlamaktı. Menşevikler bu komitelere katılma yanlısı bir tutum takınırlarken bolşevikler komitelere karşı çıktılar.

Seçim-öncesi tartışma ve kampanyalara -bazı bakanlar bunun işçi liderlerinin seçim bahanesiyle(71) ajitasyon faaliyetinde bulunmasına fırsat vermek anlamına geleceğini söylemelerine rağmen- izin verildi; yalnızca bazı yerlerde toplantılara katılanların sayısını düşük tutmak için bazı girişimlere bulunulduğu gözlemlendi. Değişik siyasetlerin izleyicisi olan bütün sol eğilimli gruplar, savaşın başlangıcından beri ilk defa düzenlenen ve tüm işçilere açık olan bu yasal toplantılara katıldılar.

Petersburg bolşevikleri, neden Savaş Sanayii Komiteleri seçimlerine ve komitelerin herhangi bir etkinliğine katılmak istemediklerini tutarlı bir şekilde açıklayabilmek için bu toplantı ve tartışmalardan sonuna kadar yararlandılar. Bu konuda yürüttükleri etkinlikler ve propaganda faaliyeti, çeşitli bildirilerin hazırlandığı, komite üyelerinin kitlelerinin karşısına çıkıp bolşeviklerin kararlarını pek çok fabrikadan işçiye anlatma fırsatını buldukları önemli bir kampanyaya dönüştü. Bolşeviklerin kendilerini böylesine açık bir biçimde ifade edebildikleri ortamlar savaş boyunca pek yaşanmadı -genellikle düşüncelerini açıklamaları işçilere ulaştırabildikleri bildirilerle mümkün oluyordu; esas olarak başarılı olarak değerlendirdikleri Savaş Sanayii Komiteleri sırasındaki kampanyaları yürüttükleri etkinlikte zirve noktası olarak kaldı.

Savaş Sanayii Komiteleri seçimi iki aşamalı olarak yapıldı. Birinci aşamada, 500 ya da daha çok işçi barındıran her fabrikada her 1000 çalışanı temsilen bir delege seçildi. İkinci aşamada ise, bu delegeler kendilerini Savaş Sanayii Komiteleri'nde temsil edecek 10 kişiyi belirlediler.

Menşevikler seçimlerin her iki aşamasına da katılmak gerektiği düşüncesini desteklediler. Bolşevikler ise birinci tur seçimlere katılma, ikinci tur seçimleri boykot etme fikrini benimsediler. Seçimin ikinci aşamasına katılmak yerine, kendi programlarının propagandasını öne çıkaran bir faaliyet yürüttüler.

Petersburg Komitesi'nin giriştiği ilk işlerden biri, fabrika toplantılarında benimsenmek üzere bir nakaz (direktif ve ilkeler dizisi) kaleme almak oldu. Böylece, komitelere seçilen delegeler nakaza tabi hale getirilebileceklerdi.(72) Bu, bolşevik konuşmacılar açısından muhalefeti etrafında birleştirebilecekleri ve olumsuz eleştiriler yöneltebilecekleri bir odak noktası oluşturduğu için iyi düşünülmüş bir taktik olarak görünüyordu. Uzun bir bildiri formuna getirilerek çoğaltılan nakaz, biraz karmaşık ifadelerle savaşın niçin patlak verdiğini, kimin çıkarına olduğunu, savaştan kimlerin zarar gördüğünü açıklıyor ve tüm ülkelerdeki işçi sınıfının 'her halkın düşmanının kendi ülkesinde bulunduğu gerçeğini' hiçbir zaman unutmaması gerektiğini hatırlatıyordu.(73)

Rusya'daki birinci görev, feodalizmin kalıntılarını süpürmek ve sosyalizme giden yolu hazırlamak için demokratik bir cumhuriyet kurmaktır. Durum bu olduğuna göre, Savaş Sanayii Komiteleri'ne katılmanın ne anlam ifade ettiği tartışmaya yer bırakmayacak kadar açıktı. Komitelere katılmak işçi sınıfına ihanet etmek olacaktı.

Söz konusu nakaz diğer yerlerin yanı sıra Staryi, Lessner ve Erickson fabrikalarında da benimsendi.(74) Novy Lessner, Putilov ve diğer fabrikalarda savaşı bütünüyle kapitalistlerin çıkarına olan bir kıyım olarak açıkça kınayan ve işçilere Duma'daki temsilcilerinin tutuklu bulduklarını hatırlatan benzeri kararlar alındı.(75)

Seçmenlerin ilk toplantısı 27 Eylül 1915'te yapıldı. Öğlen 12'de başlayan toplantı hiçbir kesintiye uğramadan ve sert tartışmalara sahne olarak gece yarısı 1'e kadar devam etti; gerilim her konuşmacıyla birlikte daha da artıyordu.(76) 250.000'in üzerinde işçi arasından seçilen 218 delegeden 177'si toplantıda hazır bulunuyordu.(77) Bolşeviklere yönelik önemli bir destek olduğu çok açıktı. Lenin'in kızkardeşi Anna, toplantıdan birkaç gün sonra Lenin'e gönderdiği mektupta bolşeviklerin net bir çoğunluk sağladıklarını yazdı.(78)

Seçim sonuçları bolşeviklerin çok büyük bir destek sağladığını gösteriyor, bolşeviklerin olağanüstü başarılı bir kampanya yürütmüş olduklarını ortaya koyuyordu. Toplantı, Petersburg Komitesi'nin hazırladığı uzun nakazı olduğu gibi ve karar metni olarak kabul etti; 81'e karşı 91 leyhte oyla benimsenen bu karar sonucu Savaş Sanayii Komiteleri'ne katılım reddediliyordu.(79)

Dolayısıyla, seçimin ilk turunda, bolşevikler seçimlere bir son vermeyi mümkün kılmaya yetecek sayıda delegenin Savaş Sanayii Komiteleri'ne karşı tavır almasını sağlamayı başarmış oluyorlardı. Başkentteki işçi delegelerin komitelere katılmayı reddetmiş olmaları kaçınılmaz olarak ülkenin diğer yerlerinde yapılacak seçimleri de etkileyecekti. Hükümetin Moskova'da seçim öncesi toplantılar düzenlenmesine izin vermemesinin ve kampanya yürütmeye zaman bırakmamasının nedenlerinden biri de bu olmalıydı. Moskova'daki seçimler hiçbir konuşma yapılmaksızın gerçekleştirildi - başkenttekine benzer bir felaketin yinelenmesine izin verilemezdi-!

Ne var ki, Petersburg'taki Merkezi Savaş Sanayii Komitesi birinci tur seçimlerin sonucunu nihai sonuç olarak kabul etmeye hazır değildi ve 29 Eylül'de yeni bir seçimin yapılmasına karar verdi. Polisin bolşeviklere karşı yürüttüğü tutuklama kampanyası yoğunlaştı. Kampanya yapılmasına zaman tanınmadı. Seçim-öncesi toplantıları yapılmadı. Seçimlerden sonra, 153 delegenin katıldığı bir toplantıda bolşevikler hazırladıkları bir bildiri okudular; ikinci seçimleri Petersburg işçilerinin iradesini çarpıtmakla suçladılar ve Petersburg proleteryanının hanedanlığı işçilerle köylülerin kanıyla devam ettirmeyi amaçlayan hiçbir kuruma katılmayacaklarını bir kez daha ifade ettiler. Toplantının sonunda, delegelerin üçte ikisi protestolarla salondan ayrıldı.*

Bolşeviklerin Savaş Sanayii Komiteleri konusunda izledikleri siyaset menşevik liderlerin izlemiş oldukları siyasetle keskin bir karşıtlık içindeydi. Haziran 1916'da, Merkezi Savaş Sanayii Komitesi'nin işçi grubu bir bildiri yayımlayarak kendi düşüncelerini açıkladı. Bildiride, grubun gizliden gizliye yenilgicilik fikirlerine yataklık ettiği suçlamasının çirkin bir iftira olduğu söyleniyordu; eğer aktif savaş siyasetinin yandaşları olmasalardı Savaş Sanayii Komitelerine asla girmezlerdi. İşçi grubunun komitelerin çalışmalarına katılmış olması, herkes tarafından Rus işçilerinin ulusal savunmaya katılmaya karar verdikleri şeklinde yorumlandı. Moskova Komitesi'ndeki işçi grubu da benzeri bir bildiri yayımladı. "Ülkemiz güç bir dönemden geçiyor" diyen grup şunları yazıyordu:

[Taşra vilayetlerimizden on beşi düşman tarafından işgal edilmiş durumda; başını sokabileceği bir yerden yoksun bulunan milyonlarca erkek, kadın ve çocuk ülkede evsiz barksız oradan oraya dolaşıp duruyor. Pek çok erkek düşman tarafından öldürüldü; eşleri açlığın pençesinde çile çekiyor. Bu koşullarda, işçi sınıfı ülkesini savunmak için ayağa kalktı. Ordunun tüm ihtiyaçlarının karşılanması için, sivil halkın örgütlenmesi ve ulusun ekonomik güçlerinin parçalanmaktan kurtarılması için büyük bir gayret gösterilmesi ve tüm ulusun gücünün seferber edilmesi gerekiyor. Ulusun girişimciliğinin ve kendi kendisini kurtarma kapasitesinin önünü açmak bir zorunluluktur.(80)]

Sonuç

Tarih, Lenin'in Mart 1915'deki sözlerini kesin biçimde haklı çıkardı:

[Yaklaşık kırk bin işçi Pravda alıyor; gazeteyi okuyanların sayısı bundan çok daha fazla. Savaş, hapisane, Sibiryaya, çalışma kampı cezası bunların beş, hatta on kat fazlasının canını alsa bile işçilerin bu kesiminin imha edilmesi mümkün değildir. Bu kesim capacanlı ayaktadır. Devrimci bir inançla dopdoludur ve anti-şovenisttir. Kitlelerin tam ortasında ve kitlelerin içinde derin köklere sahip bir biçimde, işçilerin, sömürülenlerin ve ezilenlerin önderi olarak tek başına dimdik ayaktadır. Tek başına, genel yıkımda sahip olduğu temeli elinde tutuyor. Tek başına, yarı-proleter unsurları, sosyal şovenizmden uzak tutuyor. sosyalizme doğru götürüyor.(81)]

Petrograd bolşeviklerinin önde gelen sendikacılarından Pavel Badaev, Mart 1916'da durumun kaynama noktasına gelmiş olduğunu söylüyordu. Basımevlerinden dokuzunda grev yüzünden faaliyet durmuştu. Estonyalı sosyal demokrat örgütler diğer kasabalardaki örgütlerle ilişki kurmuşlardı. Petrograd'ta sürekli olarak bildiriler dağıtılıyordu; bunlardan bazıları Narva'dan geliyordu.(82)

Bu bölümü şu şekilde özetleyebiliriz: Bolşevizm savaşın başlangıcında geri çekildi, ama bunu izleyen dönemde daha hızlı ve güçlü bir biçimde gelişmek ve nihai zafere hazırlanmak üzere.

*Mezhraiontsy, Troçki Lunaçarski, Pokrovski, Ioffle ve gelecekteki Ekim Devrimi'nin liderlerinin de içinde yer aldıkları savaş karşıtı sosyalistler tarafından kurulmuş gevşek bir gruptu; 1913'de oluşturulan grubun üyeleri ne bolşevik ne de menşeviklerdi.

*Sotsial-Demokrat benimsenen kararların ve bildirilerin bir kısmını basdı ve 51. sayısında nakazın tam metnini yayımladı. Eğer gazete diğer sanayi şehirlerine ulaşabilseydi, bu yayınların çok yararlı olacağı hemen hemen kuşkusuzdu; aksi taktirde, taşradaki şehirlerde yaşayan işçiler başkentte olan bitenler hakkında hemen hiçbir bilgiye sahip olmayacaklardı. İkinci seçimlerin sonuçları 13 Nisan 1916 tarihine kadar yayımlanmadı; sonuçlar, gazetenin söz konusu tarihte yayımlanan 53. sayısında A.B. (Şliapnikov) imzalı bir mektup içinde verildi.